

Watervogels in het Blankaartbekken tijdens het winterhalfjaar

K. DESENDER

Aspirant bij het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek. Laboratorium voor Oecologie der Dieren, Zoögeografie en Natuurbehoud, Rijksuniversiteit Gent

Reeds tientallen jaren is het Blankaartgebied, met inbegrip van de overstroombare IJzerbroeken (de vochtige hooi- en weilanden van Merkem, Reninge en Noordschote), gekend als traditionele overwinteringsplaats voor grote aantallen watervogels. De streek is daarenboven opgenomen in de lijst van onze eigen waterrijke gebieden die in dit verband internationaal belangrijk zijn. Dit wil zeggen dat ze voldoet aan de normen vastgelegd in de « Conventie van Ramsar » (KUYKEN, 1972, 1976).

Een waterrijk gebied wordt als internationaal belangrijk beschouwd als het voldoet aan minstens één van de volgende criteria (voor een gedetailleerd overzicht verwijzen we naar SZIJJ (1972) en ANONIEM (1976)) :

- regelmatig tenminste 1% van een geografische populatie van een bepaalde watervogelsoort bevatten ;
- regelmatig tenminste 10.000 eenden, ganzen, zwanen of 10.000 meerkoeten of 20.000 steltlopers bevatten ;
- een belangrijk aantal van een bedreigde plant- of diersoort bevatten ;
- van speciale waarde zijn voor het handhaven van genetische en oecologische diversiteit (speciale flora en/of fauna) ;
- een buitengewoon belang hebben op onderzoeks-, educatief of recreatief niveau.

Voor de Blankaart en een deel van de overstroombare Broeken langs de IJzer haalde KUYKEN (1977) volgende criteria aan : « is zowel als broedgebied en pleisterplaats van belang voor eendachtigen en waadvogels, alsook omwille van de potentiële herbevolking van de in 1958 uitgeroeide aalscholver- en reigerkolonie, waar nu opnieuw reeds meer dan 100 broedparen van de laatste soort gevestigd zijn ».

Vóór 1977 werden per winter slechts enkele watervogeltellingen in het gebied verricht.

Sedertdien houden wij echter bijna wekelijks tellingen op De Blankaart, het dichtbijgelegen waterspaarbekken (60 ha) en dikwijls ook in de vernoemde Broeken.

Daarenboven pogen wij ook zoveel mogelijk na te gaan waar en op welk ogenblik van de dag de talrijkste soorten vertoeven, hun voedsel zoeken en rusten ; aldus kunnen wij ons een meer gedetailleerd beeld vormen van het be-

lang van het gebied voor de verschillende soorten en eventueel mogelijke beheersmaatregelen formuleren (in de eerste plaats het vermijden van verstoringen).

Door deze regelmatige tellingen is het duidelijk geworden dat het belang van het Blankaartgebied als overwinteringsplaats voor hoofdzakelijk eendachtigen sterk wisselt van jaar tot jaar en de laatste jaren duidelijk toeneemt. De wintermaxima voor het totale gebied bedroegen in 1977/1978 6300, in 1978/1979 9250 en in 1979/1980 totnogtoe 15400 eenden (10.000 = minimumgrens voor internationaal belang).

Detailoverzichten van deze tellingen zullen in de toekomst in het tijdschrift « Watervogels » verschijnen.

Daarenboven is het Blankaartbekken een potentiële gebied voor het herbergen van grote concentraties watervogels (ook ganzen en meerkoeten) tijdens het winterhalfjaar.

Dit werd ondermeer duidelijk in de winter 1978/1979, bij de invasie van wilde ganzen in ons land : toen werden in het Blankaartgebied (vooral in de Broeken van Merkem en Reninge) maximaal ruim 38.000 ganzen geteld (med. E. KUYKEN)

Naast het voorkomen van grote groepen eenden (meer dan 10.000) is het echter opvallend dat van sommige soorten, met name Smient, Slobeend en Wintertaling, geregeld de hierboven vermelde 1%-normen overschreden worden. Het onderstaand overzicht vermeldt de 1% normen voor 1976 en 1979 en de maximale aantallen van deze soorten in het Blankaartbekken :

soort	1% norm ('76)	1% norm ('79)			
Smient	4000	5000			
Slobeend	200	200			
Wintertaling	1500	2000			
			1977/1978	1978/1979	1979/1980
Smient			2500	8050	11500
Slobeend			310	265	495
Wintertaling			1350	400	2120

Watervogels pleisteren en overwinteren vaak in grote concentraties

Deze soorten behoren alle drie tot de groep der zwem-eenden, die in tegenstelling tot de duikeenden zwemmend of grazend aan de kost komen.

De Smient is een uitgesproken « grazer », die 's nachts zijn voedsel zoekt in de omliggende Broeken en die overdag op de Blankaart zelf en op het Spaarbekken komt rusten.

Deze soort vertoont vooral hoge aantallen na strenge vorst en wanneer veel hooi- en weilanden onder water staan.

Wanneer er overdag niet gejaagd wordt in de Broeken (cfr. winter 1978/1979) blijven soms grote groepen ook op de voedselgronden rusten, vooral in de Broeken van Reninge (« Westbroek »).

In de winter 1979/1980 is de jachtdruk duidelijk hoog en in deze situatie verkiezen de Smienten dan ook het Blankaartreservaat als dagverblijfplaats. Ook daar worden ze echter soms verstoord door jacht rond het reservaat en in dat geval zoeken ze het Spaarbekken als toevluchtsoord (DESENDER, 1978).

Slobeenden zijn daarentegen overwegend dagaktief en zoeken meestal « snebberend » hun voedsel, door filteren van de bovenste waterlaag, en dit op de Blankaart en/of het Spaarbekken.

Dikwijls wordt er in groep gefoerageerd, waarbij verschillende exemplaren achter elkaar zwemmen en duidelijk profiteren van de opwerping van voedsel door hun voorgangers.

Op de Blankaart vertoeven ze meestal langs de rand van de rietkraag of in het rietmoeras zelf zodat de tellingen van deze soort sterke onderschattingen kunnen zijn.

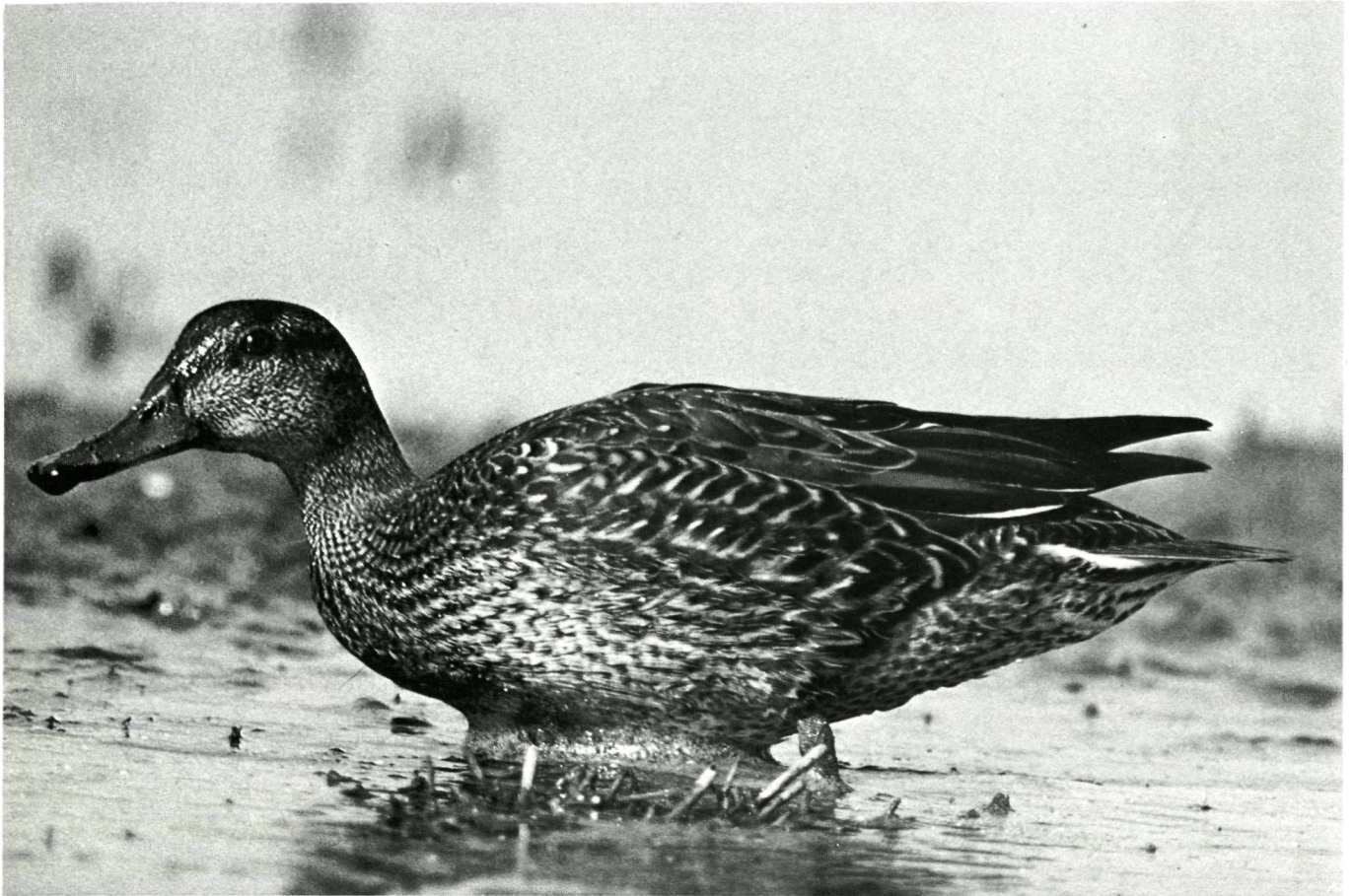
Daarenboven kunnen van jaar tot jaar en zelfs binnen korte tijdsintervallen grote aantalschommelingen voorkomen.

Hoge aantallen overwinteraars worden enkel tijdens zachte winters bij ons gezien (Slobeenden overwinteren tijdens strengere winters vooral in het Middellandse Zeegebied).

Sedert 1973 (bouwjaar van het Spaarbekken) is de toename van deze soort in het Blankaartbekken duidelijk.

Dit is wellicht zowel aan een recente stijging van de populatie alsook aan de verhoogde aantrekkingskracht van het gebied tengevolge van het Spaarbekken (60 ha wateroppervlak) toe te schrijven.

Wintertalingen voeden zich vooral met graszaden in ondiep water. Evenals de Smienten verlaten ze rond zonsopgang de Blankaart om overstroomde wei- en hooilanden op te zoeken.

De Wintertaling foerageert graag in het slijk op de contactzone tussen water en land

De aantallen Wintertalingen zijn ontegensprekelijk sterk afhankelijk van de oppervlakte overstroomde Broeken en in dit verband kunnen op enkele dagen tijd sterke aantalschommelingen optreden.

Meer nog dan Slobeenden houden deze kleine zwem-eenden zich overdag op in het rietmoeras zodat we ook hier wellicht regelmatig de aantallen onderschatten.

Naast deze soorten worden uiteraard nog vele andere watervogels op onze tellingen waargenomen (op het einde van dit artikel volgt een lijst van alle soorten die we de laatste drie winters hebben waargenomen met het maximum aantal per soort en de respectieve waarnemingsdatum).

Het Spaarbekken dat gemiddeld veel dieper is dan de Blankaart herbergt uiteraard hogere aantallen duik-eenden (vooral Tafeleend, Kuifeend en Brilduiker).

Tot slot willen we nogmaals onderstrepen dat het belang van het Blankaartgebied voor watervogels voor een groot deel berust op de aanwezigheid van voedselgronden in de omgeving en dat in die zin de verdere aantasting van de IJzerbroeken (bedreiging door autostradetract, aanleg van waterspaarbekkens, « sanering » nefast zou kunnen zijn voor die soorten waarvoor het gebied nu juist internationaal belangrijk is.

Daarenboven bieden deze Broeken niet alleen een ongeëvenaard en zeldzaam geworden landschapsbeeld, maar zijn zij ook de laatste plaatsen in onze polders waar nog Grutto's en Zomertalingen nestelen en waar ook botanisch nog heel wat te beleven valt.

Bijlage : watervogelsoorten (maximale aantallen) in het Blankaartbekken van 1977 tot 1980.

Soort	maximum	waarnemingsdatum
Aalscholver	76	03.11.1979
Parelduiker	3	11.02.1978
Fuut	46	11.02.1978
Geoorde fuut	1	19.11.1977
Dodaars	4	22.10.1977
Wilde eend	5190	26.01.1980
Wintertaling	2120	05.01.1980
Zomertaling	4	22.04.1978
Krakeend	44	18.03.1978
Smient	11500	03.02.1980
Pijlstaart	76	09.02.1980
Slobeend	495	15.12.1979

Krooneend	1	11.03.1978
Toppereend	2	24.11.1979
Kuifeend	490	23.12.1979
Tafeleend	1180	23.12.1979
Brilduiker	18	09.12.1979
IJseend	2	12.01.1980
Zwarte zeeëend	12	03.11.1979
Grote zaagbek	77	03.03.1979
Middelste zaagbek	2	10.11.1979
Nonnetje	10	11.02.1978
Bergeend	6	21.01.1979
Grauwe gans	128	11.02.1978
Kolgans	32000	23.02.1979
Rietgans	590	16.02.1979
Kleine rietgans	25	23.02.1979
Rotgans	12	13.02.1979
Brandgans	1440	23.02.1979
Canadese gans	12	17.03.1979
Knobbelzwaan	2	09.02.1980
Wilde zwaan	5	11.03.1978
Kleine zwaan	2	29.12.1977
Meerkoet	1560	03.02.1979

Referenties

- ANONIEM, 1976. Recommendations for Criteria to be used in identifying Wetlands of International Importance. Proc. Intern. Conf. on Conserv. of Wetlands and Waterfowl; Heiligenhafen (FRG) Dec. 1974: annex II: 470-471.
- ATKINSON-WILLES, G.L., 1976. The Numerical Distribution of Ducks, Swans and Coots as a Guide in assessing the Importance of Wetlands in Mid-Winter. Proc. Intern. Conf. on Conserv. of Wetlands and Waterfowl; Heiligenhafen (FRG) Dec. 1974: 199-255.
- DESENDER, K., 1978. Inventarisatie en Oecologie van Fauna-elementen in het Natuurreservaat «De Blankaart» (Prov. West-Vlaanderen). Licentiaatsverh., R.U. Gent, 185 pp.
- KUYKEN, E., 1972. Belgian Wetlands of International Importance for Waterfowl. Proc. Int. Conf. Conserv. of Wetlands and Waterfowl; Ramsar, Feb. 1971: 179-188.
- KUYKEN, E., 1976. Belgium: National report on Wetlands. Proc. Intern. Conf. on Conserv. of Wetlands and Waterfowl; Heiligenhafen (FRG), Dec. 1974: 81-83.
- KUYKEN, E., 1977. België en de Wetlands-Conventie. Watervogels 2: 159-160.
- SZIJJ, J., 1972. Some suggested criteria for determining the International Importance of Wetlands in the Western Palearctic. Proc. Int. Conf. on Conserv. of Wetlands and Waterfowl, Ramsar, Feb. 1971: 101-119.

Slobeend-voerd in prachtkleed

